

The background of the cover is a vibrant, abstract composition. On the left side, a portion of a globe is visible, showing the outlines of continents and latitude/longitude lines. The globe is semi-transparent, revealing the colorful patterns beneath. The rest of the background is filled with a dense, overlapping pattern of various geometric shapes, including circles, squares, and polygons, in a wide range of colors such as blue, green, yellow, orange, and red. The overall effect is a dynamic and modern visual.

Željko Bjelajac
Darko M. Marković

BEZBEDNOSNA KULTURA

Izdavač: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu

Za izdavača: Prof. dr Milan Počuča

Autori: Prof. dr Željko Bjelajac
Prof. dr Darko M. Marković

Recenzenti: Prof. dr Božidar Banović, redovni profesor
Fakultet bezbednosti Univerziteta u Beogradu
Prof. dr Miloš Marković, redovni profesor u penziji
Prof. dr Siniša Dostić, vanredni profesor
Fakultet za poslovne studije i pravo, Beograd
Univerzitet Union – Nikola Tesla, Beograd

Lektura: Mirosava Bojović

Korice: Prof. dr Darko Marković (Image by Gerd Altmann
from Pixabay)

Štampa: Graf021, Novi Sad

Tiraž: 200

ISBN: 978-86-86121-66-0

Sva prava su zadržana. Zabranjeno je bez dozvole autora objavljivanje, snimanje, umnožavanje, ili na drugi način javno saopštavanje ove knjige u celini ili delimično, stavljanje u promet ili u nameri stavljanja u promet držanje neovlašćeno umnožene ili neovlašćeno stavljene u promet primerke ove knjige. Fizičko ili pravno lice koje postupi protivno ovoj zabrani čini krivično delo *Neovlašćeno iskorišćavanje autorskog dela ili predmeta srodnog prava* (čl. 199 KZ R. Srbije).

Prof. dr Željko Bjelajac
Prof. dr Darko M. Marković

BEZBEDNOSNA KULTURA

Novi Sad • 2024.

PREDGOVOR

U svetu koji je sve više međusobno povezan, važnost bezbednosti – u njenim bezbrojnim oblicima – ne može se preceniti. Kao ambiciozni budući pravnici profesionalci, studenti osnovnih akademskih studija prava moraju prepoznati dubok uticaj koji bezbednosna kultura ima na naša društva, organizacije i živote. Ovaj udžbenik o kulturi bezbednosti ima za cilj da premosti teorijske osnove sa praktičnim primenama, pružajući studentima sveobuhvatno razumevanje principa koji su u osnovi kompaktnog okruženja orijentisanog na bezbednost.

Dizajniran i za učenje u učionici i za samostalno učenje, ovaj udžbenik olakšava razumevanje različitih studija slučaja i daje osnovu za diskusije koje podstiču na razmišljanje i praktične vežbe. Nadamo se da će se, izučavajući ovaj materijal, studenti baviti kompleksnošću bezbednosne kulture i razumeti njenu relevantnost ne samo u kontekstu zakona već i u različitim oblastima kao što su zdravstvo, ekologija, industrija i javne službe.

Tokom studija, naići ćete na teorijske okvire koji vas podstiču da kritički razmišljate o postojećim bezbednosnim protokolima i njihovim implikacijama. Takođe ćete istražiti pravne posledice bezbednosne kulture, ispitujući interakciju između zakona, etike i organizacionog ponašanja. Dok budete prolazili kroz ovaj udžbenik, podstičemo vas da razmislite o ulozi koju ćete imati kao budući lideri i zagovornici bezbednosti u svojim oblastima.

Posvećeni smo tome da studentima pružimo čvrstu osnovu koja će ih osnažiti da doprinesu razvoju proaktivne bezbednosne kulture u njihovoj budućoj karijeri. Prihvatanjem principa navedenih u ovom udžbeniku, bićete dobro pripremljeni da se suočite sa izazovima i odgovornostima koje donosi promovisanje bezbednosti i blagostanja u složenim okruženjima sa kojima ćete se neizbežno susresti.

Udžbenik Bezbednosna kultura je namenjen izvođenju nastave na osnovnim akademskim studijama Pravnog fakulteta za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, a može poslužiti i kao pomoćno nastavno štivo na drugim fakultetima na kojima se izučava nastavna materija koja je njime obuhvaćena, te kao osnovno i/ili pomoćno nastavno sredstvo na odgovarajućim specijalističkim kursovima.

Nadamo se da će vam ovaj udžbenik biti i prosvetljujući i inspirativan dok krećete na svoje akademsko putovanje i dalje.

Prof. dr Željko Bjelajac

Prof. dr Darko M. Marković

Novi Sad, oktobar 2024.

SADRŽAJ

PREDGOVOR

1.	KULTUROLOŠKI PRISTUP BEZBEDNOSTI	1
1.1.	Kultura i društvo	1
1.2.	Značaj kulture za savremenog čoveka	3
1.3.	Odnos između bezbednosti i kulture	5
1.3.1.	Specifičnost kulturološkog pristupa bezbednosti	7
1.3.2.	Bezbednost i kulturni obrasci	9
	Pitanja za proveru znanja i diskusiju	12
2.	TEORIJSKE POSTAVKE BEZBEDNOSNE KULTURE .	13
2.1.	Pojmovno određenje bezbednosne kulture	13
2.1.1.	Pojam bezbednosne kulture	13
2.1.2.	Osnovne karakteristike bezbednosne kulture	15
2.2.	Koncept bezbednosne kulture	16
2.2.1.	Kognitivna sposobnost bezbednosne kulture	16
2.2.2.	Glavni konceptualni putokazi bezbednosne kulture	19
2.2.3.	Konteksti koncepta bezbednosne kulture .	20
2.3.	Elementi bezbednosne kulture	23
2.4.	Mesto bezbednosne kulture u nauci	27
	Pitanja za proveru znanja i diskusiju	32
3.	BEZBEDNOSNA KULTURA I BEZBEDNOSNA SVEST	33
3.1.	Ljudsko ponašanje i bezbednosna kultura	34
3.1.1.	Faktori uticaja na ljudsko ponašanje	34
3.1.2.	ABC model ljudskog ponašanja	36
3.1.3.	Pozitivne karakteristike ljudskog ponašanja	38
3.2.	Porodica u funkciji izgradnje bezbednosne kulture	40

3.3.	Škola u funkciji izgradnje bezbednosne kulture ...	43
3.4.	Civilno društvo i bezbednosna kultura	46
3.5.	Mediji, supkultura i bezbednosna kultura	49
3.5.1.	Bezbednosna kultura i uloga medija	49
3.5.2.	Supkultura i bezbednosna kultura	52
	Pitanja za proveru znanja i diskusiju	55
4.	BEZBEDNOSNA KULTURA I BOLESTI ZAVISNOSTI	56
4.1.	Narkomanija	57
4.1.1.	Motivi za uzimanje droge	57
4.1.2.	Štetni efekti upotrebe droga	60
4.1.3.	Višestrukost štetnih posledica narkomanije	62
4.1.4.	Bezbednosna kultura i suzbijanje narkomanije adolescenata	64
4.2.	Alkoholizam	65
4.2.1.	Pojmovno određenje alkoholizma	66
4.2.2.	Simptomi alkoholizma	67
4.2.3.	Uzroci alkoholizma	68
4.2.4.	Tipologija alkoholizma	70
4.2.5.	Faze u razvoju alkoholizma	75
4.2.6.	Štetne posledice alkoholizma	77
4.2.7.	Odvikavanje od konzumiranja alkohola ...	79
4.3.	Pušenje	82
4.3.1.	Pušenje kao zdravstveni problem	82
4.3.2.	Štetne materije u cigareti	85
4.3.3.	Štetni efekti pušenja	88
4.3.4.	Faze pušačkog staža	90
4.3.5.	Pušenje u tinejdžerskom dobu	92
4.3.6.	Prestanak pušenja	93
4.4.	Kockanje	98
4.4.1.	Patologija kockanja	98
4.4.2.	Simptomi kompulzivnog kockanja	100
4.4.3.	Faze u razvoju bolesti zavisnosti od kockanja	101
4.4.4.	Tipovi zavisnosti od kockanja	103
4.4.5.	Prevenција patološkog kockanja	105
4.5.	Internet manija	107
4.5.1.	Pokazatelji zavisnosti od interneta	107

4.5.2.	Podtipovi zavisnosti od interneta	110
4.5.3.	Zavisnost od video igara	111
4.5.4.	Simptomi poremećaja zavisnosti od interneta	113
4.5.6.	Samopomoć kod zavisnosti od interneta ..	116
	Pitanja za proveru znanja i diskusiju	119
5.	BEZEDNOSNA KULTURA I SUZBIJANJE KRIMINALITETA	120
	Pitanja za proveru znanja i diskusiju	127
6.	PREVENTIVNA FUNKCIJA BEZBEDNOSNE KULTURE	128
6.1.	Prevenција terorizma	128
6.2.	Prevenција prostitucije	135
6.2.1.	Pojmovno određenje prostitucije	135
6.2.2.	Pravni režimi/sistemi reakcije na prostituciju	138
6.2.3.	Negativna obeležja komercijalizacije seksa	140
6.2.4.	Korelacija između prostitucije i zločinačkih namera	142
6.2.5.	Prevenција prostitucije	145
6.3.	Prevenција trgovine ljudima	147
6.3.1.	Pojmovno određenje trgovine ljudima	147
6.3.2.	Najčešći uzroci pojave trgovine ljudima	149
6.3.3.	Osnovne razlike između prostitucije i trgovine ljudima	151
6.3.4.	Aktivnosti na prevenciji trgovine ljudima	153
6.4.	Prevenција nasilja	159
6.4.1.	Pojmovno određenje nasilja	159
6.4.2.	Klasifikacija nasilja	160
6.4.3.	Bezbednosna kultura u funkciji prevencije nasilja	164
	Pitanja za proveru znanja i diskusiju	166
7.	BEZBEDNOSNA KULTURA U SAOBRAĆAJU	167
7.1.	Saobraćajna kultura u funkciji bezbednosti	167
7.2.	Ključni faktori rizika u saobraćaju	171

7.3. Osnovni pristupi prevenciji saobraćajnih nezgoda	176
Pitanja za proveru znanja i diskusiju	178
8. BEZBEDNOSNA KULTURA NA INTERNETU	179
8.1. Internet opasnosti	179
8.2. Internet i ugrožavanje interpersonalnih odnosa ...	182
8.3. Bezbednost dece na internetu	183
Pitanja za proveru znanja i diskusiju	188
9. BEZBEDNOSNA KULTURA I ŽIVOTNA SREDINA	189
9.1. Bezbednosna kultura u oblasti zaštite životne sredine	189
9.1.1. Sveobuhvatan i kontinuiran pristup očuvanju životne sredine	189
9.1.2. Razvijanje ekološke svesti	192
9.2. Pojam ekološke bezbednosti	195
9.3. Ugrožavanje ekološke bezbednosti	197
9.4. Ekološka bezbednost u Strategiji nacionalne bezbednosti	200
9.5. Međunarodni i regionalni aspekti ekološke bezbednosti	204
Pitanja za proveru znanja i diskusiju	208
REFERENCE	209
INDEKS POJMOVA	235

1. KULTUROLOŠKI PRISTUP BEZBEDNOSTI

- *Kultura i društvo • Značaj kulture za savremenog čoveka •*
Odnos između bezbednosti i kulture

1.1. Kultura i društvo

Kultura i društvo su kompleksni pojmovi koji se ne mogu poistovetiti, ali su neraskidivo povezani. Ove bliske koncepte povezuju zajednička verovanja, vrednosti, običaje, ponašanja i stvaralaštvo ljudi. Društvo je struktura i organizacija ljudskih odnosa i institucija, dok je kultura skup zajedničkih značenja, simbola i praksi koji oblikuju ponašanje i identitet ljudi.

Društvo se odnosi na grupu pojedinaca koji žive u zajednici, dele resurse i komuniciraju u skladu sa uspostavljenim odnosima i normama. Ono se obično deli na različite društvene grupe na osnovu faktora kao što su klasa, rasa, pol, religija i politička pripadnost. Ove grupe često imaju različite interese, vrednosti i uverenja, što može dovesti do sukoba i borbi za moć i vlast. Društvo takođe karakterišu društvene institucije kao što su porodica, obrazovanje, religija, ekonomija i vlada, koje obezbeđuju strukturu i stabilnost društvenom životu.

S druge strane, kultura je način života grupe ljudi, uključujući njihov jezik, verovanja, vrednosti, običaje i tradiciju. Obuhvata sve, od jezika i religije do kuhinje i tradicionalne odeće. Kultura se uči i prenosi procesom socijalizacije, kojim pojedinci stiču znanja, veštine i stavove neophodne za funkcionisanje u društvu. Kultura je dinamična i stalno se menja, kako se ljudi prilagođavaju novim okolnostima i uticajima.

Društvo i kultura su duboko međusobno povezani, što ujedno znači da značajno utiču i oblikuju jedno drugo. Kultura oblikuje način na koji

2. TEORIJSKE POSTAVKE BEZBEDNOSNE KULTURE

- *Pojmovno određenje bezbednosne kulture* • *Koncept bezbednosne kulture* • *Elementi bezbednosne kulture* • *Mesto bezbednosne kulture u nauci*
-

2.1. Pojmovno određenje bezbednosne kulture

2.1.1. Pojam bezbednosne kulture

Bezbednosna kultura učestvuje u oblikovanju onoga što je dragoceno za nas. Reguliše naše moralne, ekonomske i političke prioritete. Ona takođe postavlja ograničenja i mogućnosti za deklarisanje šta je važno, vredno ili nije vredno, šta zaslužuje zaštitu ili ne (Stanarević, 2012, str. 254). Bezbednosna kultura se opisuje i kao deo opšte kulture koji obuhvata

skup saznanja iz oblasti bezbednosti (osnovne vrednosti i tekovine koje su objekat napada i zaštite, metode i oblici, kao i nosioci ugrožavanja) koja čine pojedince, sredine i društvo sposobnijim da raspoznaju metode, oblike i radnje ugrožavanja, kao i nosioce tih delatnosti, bez obzira gde se i kako ispoljavaju (Đorđević, 1986, str. 23).

Prema Ljubomiru Stajiću (2011, str. 59) bezbednosna kultura je:

skup usvojenih stavova, znanja veština i pravila iz oblasti bezbednosti, ispoljenih kao ponašanje i proces, o potrebi, načinima i sredstvima zaštite ličnih, društvenih i međunarodnih vrednosti od svih oblika i nosilaca ugrožavanja, bez obzira na mesto ili vreme njihovog ispoljavanja.

Ukratko rečeno, bezbednosna kultura je kultura u kojoj pojedinci znaju svoja prava i poštuju pravila ponašanja, prepoznajući kakvo ponašanje ugrožava bezbednost. Oni pri tom iskazuju spremnost da edukuju i

3. BEZBEDNOSNA KULTURA I BEZBEDNOSNA SVEST

• Ljudsko ponašanje i bezbednosna kultura • Porodica u funkciji izgradnje bezbednosne kulture • Škola u funkciji bezbednosne kulture • Civilno društvo i bezbednosna kultura • Mediji, supkultura i bezbednosna kultura

Drastične i dramatične promene koje u ljudskom društvu izaziva eksplozivno širenje bezbednosnih izazova i pretnji, praćenih rizicima sa potencijalno nesagledivim posledicama, istovremeno su ukazale i na potrebu, prava i odgovornost društvene zajednice da se adekvatno zaštititi. S tim u vezi, posebno se naglašavaju bezbednosna kultura i bezbednosna svest svih učesnika društvenog života. Tinejdžeri, koji su na putu da budu odrasli ljudi i ugledni članovi zajednice, sa tendencijom da svojoj deci i drugima prenose stečena znanja, moraju da se sažive sa činjenicom da su potrebe za bezbednošću i sigurnošću najelementarnije ljudske potrebe. Prvi i najvažniji korak u formiranju bezbednosne kulture jeste donošenje i usvajanje programa izgradnje i razvoja svesti o bezbednosti kao ključnoj potrebi u hijerarhiji ljudskih potreba. Ovaj program bi trebalo da obuhvati celokupno društvo, sve pojedince počev od dece u osnovnim školama, pa do stanovništva najstarijeg životnog doba. Kao što decu odmalena učimo kako da drže pribor za jelo, tako ih moramo naučiti kako da se ponašaju kada se suoče sa nepredvidivim i opasnim situacijama. Stoga, svrha programa izgradnje bezbednosne svesti je da omogući prepoznavanje pretnji i potencijalnih negativnih posledica, da obezbedi opšte razumevanje fenomena bezbednosti i da poboljša ukupnu svest o potrebi i obavezi zaštite, kako individualne tako i kolektivne. Svest i razumevanje su esencijalni da bi se implementirala bezbednosna kultura kao važna oblast života i rada savremenog čoveka.

Primarna uloga bezbednosne kulture je da utiče na razvoj bezbednosne

4. BEZBEDNOSNA KULTURA I BOLESTI ZAVISNOSTI

• *Narkomanija* • *Alkoholizam* • *Pušenje* • *Kockanje* • *Internet
manija*

U današnjem dinamičnom, dehumanizovanom i užurbanom svetu tehničko-tehnološke ekspanzije, zdravlje naroda je sve više ugroženo, ugrožene su sve komponente zdravlja – fizičko, psihičko i socijalno blagostanje. Zdravlje nije sve, ali za osobu narušenog zdravlja sve je drugo veliko ništa. Nekada su harale zarazne bolesti, ali na kraju XX veka nesigurnog, poniženog, siromašnog i razočaranog čoveka, njegovu porodicu, zdravstvenu službu i društvene zajednice u celini, sve više ubijaju hronične, nezarazne, masovne bolesti pandemijskog karaktera: rak, infarkt srca, šlog i dr. Ove moderne bolesti imaju pet zajedničkih riziko faktora: *pušenje, neadekvatna ishrana, alkohol, stres i slaba fizička aktivnost*, koji u „loto hipotezi” generišu gornja oboljenja koja će, kako futurolozi zbore, biti najveći, prvi uzročnici smrtnosti u XXI veku. Dominantno mesto među gornjim bolestima zauzima i posebna grupa bolesti tzv. bolesti zavisnosti (pušenje, alkoholizam, narkomanija).

Bezbednosna kultura ima ulogu pokretača svesti društva u borbi protiv bolesti zavisnosti. Ta borba mora početi sa edukacijom. Odgovarajuća obuka i znanje o bolestima zavisnosti su put do korisnih informacija i razumnog stava o njihovim štetnim posledicama. Skrining i rane intervencije su lako dostupni alati suzbijanja bolesti zavisnosti. Sprečiti pojavu bolesti je bolje i jeftinije nego kasnije je lečiti. Praktična primena bezbednosne kulture u navedenom kontekstu podrazumeva preventivne medicinske preglede kojima se ispituje populacija naizgled zdravih ljudi, kako bi se pronašle osobe koje pokazuju rane znake neke bolesti ili predispozicije za nastanak nekog oboljenja. Sistematski pregledi počinju kada se dete rodi i predstavljaju redovnu kontrolu zdravlja, te i prevancija mora početi tokom detinjstva i proširiti se do perioda kasne

5. BEZBEDNOSNA KULTURA I SUZBIJANJE KRIMINALITETA

Kriminal kao antidruštvena pojava prouzrokuje brojne negativne posledice i predstavlja ozbiljan problem po izgradnju individualnog i društvenog koncepta života. Zbog toga društvena reakcija preko određenih mehanizama kontinuirano i intenzivno teži da se suprotstavi asocijalnom i antisocijalnom ponašanju, u cilju zaštite osnovnih ljudskih i društvenih vrednosti. Pogrešno je stanovište da krivična dela pogađaju samo žrtve i njihove bližnje. Ona stvaraju osećaje straha, strepnje, nesigurnosti i neizvesnosti, a samim tim pogađaju i celokupno društvo. Krivična dela se dešavaju permanentno i to ne negde drugde, van našeg domašaja, nego u našem neposrednom okruženju. Jedan od uobičajenih stereotipa je da „žrtva kriminala ne mogu biti ja, pa me stoga to pitanje ne dotiče“. Bezbednosna kultura nas uči da žrtva kriminala može biti svako i da ne stradaju isključivo nasilnici ili članovi kriminalnih bandi, već u većini slučajeva nevine, bespomoćne žrtve koje nemaju nikakvog udela u kriminalnim aktivnostima.

Ranije smo ukazali na to da bezbednost zauzima visoko mesto u hijerarhiji ljudskih potreba. Bezbednosna kultura u datom kontekstu treba da bude najširi okvir za zadovoljenje i očuvanje te ključne ljudske potrebe. Stoga je i logično, da i politika suzbijanja kriminaliteta bude deo tog okvira, koji grupiše i usmerava društvo da nastavi da jača kolektivne napore kako bi se smanjila stopa kriminaliteta u svetu. Bezbednosna kultura je svojevrsna brana, koja s jedne strane sprečava da se bezakonje toleriše, a s druge strane osigurava adekvatnu reakciju na zločin. Posmatrano sa istorijskog stanovišta, tragove koji nas upućuju na potrebu društvene reakcije na zločin, možemo pronaći od davnina. Još u delima prosvetitelja poput Monteskjea (*Charles-Louis de Secondat Montesquieu*) naglašavana je tendencija izgradnje takvog zakonodavnog okvira koji će suzbijati kriminalitet i garantovati osnovna prava pojedinaca. Naravno, kroz istoriju su se sa razvojem zajednice menjala

6. PREVENTIVNA FUNKCIJA BEZBEDNOSNE KULTURE

- *Prevenција terorizma* • *Prevenција prostitucije* • *Prevenција trgovine ljudima* • *Prevenција nasilja*

6.1. Prevenција terorizma

Terorizam nije univerzalan, kako po oblicima ispoljavanja, tako ni po razlozima zbog kojih mu neka društvena grupa pribegava (Zirojević & Marković, 2020a, str. 493). Ideologija i forma ispoljavanja terorizma menjaju se kroz vreme, pa danas postoji više osnova za njegovu klasifikaciju (Marković, 2022a, str 189). Zbog toga proučavanje faktora koji utiču na neke ljude da se priključe terorističkim organizacijama je kompleksna i multidisciplinarna oblast, u koju su uključeni istraživači različitih profila kao što su psiholozi, sociolozi, politikolozi, kriminolozi i stručnjaci za međunarodne odnose.¹ U sveopštim nastojanjima za suprotstavljanje terorizmu, to nije uopšte jednostavan zadatak. Sa aspekta bezbednosne kulture, razmatramo načine kako terorističke grupe regrutuju borce, pokušavamo da pronađemo razloge koje ljude privlače da pristupe ekstremističkim grupama, a potom i koje su mere prevencije na raspolaganju.

Na pitanje, zašto ljudi pristupaju terorističkim organizacijama (uzimamo za primer dominantnu ekstremističku organizaciju Islamska država u uverenju da se taj obrazac primenjuje i na druge islamističke terorističke

¹ Više o ovoj temi u radovima autora ovog udžbenika: Bjelajac, 2016b; Bjelajac & Jovanović, 2012a i 2012b; Bjelajac & Marković, 2024; Bjelajac & Matijašević, 2012; Bjelajac et al., 2012; Bjelajac et al., 2012b; Bjelajac & Subotin, 2018; Marković, 2016a; Marković & Marković, 2021, 2015a; Marković & Zirojević, 2020; Spalević et al., 2013; Zirojević & Bjelajac, 2014. i 2013; Zirojević & Marković, 2020c; Zirojević-Fatić et al., 2012).

7. BEZBEDNOSNA KULTURA U SAOBRAĆAJU

- *Saobraćajna kultura u funkciji bezbednosti* • *Ključni faktori rizika u saobraćaju* • *Osnovni pristupi prevenciji saobraćajnih nezgoda*

Prema podacima Svetske zdravstvene organizacije, u saobraćajnim nesrećama, svake godine na globalnom nivo strada više od 1,2 miliona ljudi. Takođe, između 20 i 50 miliona ljudi zadobije nesmrtonosne povrede, a mnogi od njih usled trauma postaju invalidi. Saobraćajne nesreće pored tragičnih posledica u odnosu na žrtve, produkuju veliki duševni bol i patnju kod članova porodica i prijatelja žrtava i pri tom dovode do značajnih ekonomskih gubitaka. Ovi gubici nastaju iz troškova lečenja i rehabilitacije, istrage i veštačenja incidenata, smanjenja /gubitka produktivnosti, itd. Većina ovih saobraćajnih nesreća sa smrtnim ishodima se događa u zemljama sa niskim i srednjim dohotkom, gde brz ekonomski rast uzrokuje povećanje broja motornih vozila, pa srazmerno tome događa se i veći broj nezgoda. Iako su povrede u saobraćaju godinama unazad jedan od vodećih uzroka smrtnosti, ta činjenica je u prethodno vreme zanemarivana od strane globalne zdravstvene agende, uprkos tome što je većinu nezgoda moguće predvideti i uglavnom sprečiti. Postoje uverljivi dokazi iz mnogih zemalja, da su implementirane intervencije u pogledu bezbednosti na putevima dovele do značajnog uspeha. Bezbednosna kultura u saobraćaju nudi ogroman potencijal za prevenciju nesreća u saobraćaju, za ublažavanje potencijalnih šteta i spašavanje ljudskih života na globalnom nivou.

7.1. Saobraćajna kultura u funkciji bezbednosti

Pod saobraćajnom kulturom obično se podrazumeva način ponašanja učesnika u saobraćaju u smislu njihovog poštovanja kako zakonskih

8. BEZBEDNOSNA KULTURA NA INTERNETU

- *Internet opasnosti* • *Internet i ugrožavanje interpersonalnih odnosa* • *Bezbednost dece na internetu*

8.1. Internet opasnosti

Svi znamo da internet predstavlja „čarobno sredstvo“, koje nam čini život lakšim i zabavnijim, sposobno da nam pruži odgovore na gotovo sva pitanja koja nas intrigiraju i pri tom udovolji našoj znatiželji. Istovremeno u tzv. onlajn paralelnom svetu, pored bezbednih, postoje i mnoge zamke, jer je internet prepun neprikladnih sadržaja za bilo koga, a posebno za decu. Sa ekspanzivnim razvojem socijalnih mreža na internetu, koje nude sadržaje koji su postali veoma popularni, pojavili su se i brojni rizici i pretnje kojima su svakodnevno izloženi korisnici interneta, a naročito mlađa populacija (videti Bjelajac, 2020; 2017a; 2012; Bjelajac & Filipović, 2020d; 2020e; Bjelajac et al., 2020).

Nema ni najmanje sumnje da je internet revolucionirao način na koji komuniciramo, pristupamo informacijama i vodimo posao. Međutim, on takođe predstavlja brojne opasnosti kojih korisnici treba da budu svesni. Evo nekih od najznačajnijih internet opasnosti (Cybersecurity & Infrastructure Security Agency [CISA], 2021):

○ *Sajber kriminal*

- *Krađa identiteta* – Sajber kriminalci mogu da ukradu lične podatke, kao što su imena, adrese, brojevi socijalnog osiguranja i podaci o kreditnoj kartici, da bi izvršili prevaru (videti Bjelajac et al., 2012a;; 2012c; 2012d).
- *Pecanje* – Cilj napada su prevare korisnika da otkriju osetljive informacije putem obmanjujućih imejllova, veb lokacija ili poruka.

9. BEZBEDNOSNA KULTURA I ŽIVOTNA SREDINA²

- *Pojam ekološke bezbednosti* • *Ugrožavanje ekološke bezbednosti*
 - *Ekološka bezbednost u Strategiji nacionalne bezbednosti* •
 - Međunarodni i regionalni aspekti ekološke bezbednosti* •
 - Bezbednosna kultura u oblasti zaštite životne sredine*
-

9.1. Bezbednosna kultura u oblasti zaštite životne sredine

9.1.1. Sveobuhvatan i kontinuiran pristup očuvanju životne sredine

Pitanja zaštite životne sredine su od vitalnog značaja za egzistenciju ljudskih bića. U širem smislu, to su pitanja iz bezbednosne kulture, a u užem smislu odnose se na oblast ekološke kulture. Rešavanje složenih veza između ljudi, njihovog zdravlja i njihove okoline, treba da postane imperativ, koji će kroz zajedničke napore omogućiti delotvoran održivi razvoj, u kapacitetu da zadovolji potrebe sadašnjih generacija, uz očuvanje potencijala i mogućnosti za buduće generacije. Ulaganja u zaštitu životne sredine su ulaganja u unapređenje društva i čovečanstva i uopšte u sigurnost ljudskih bića. Rukovodeći se ovim idealima,

² Prva tema (9.1. Bezbednosna kultura u oblasti zaštite životne sredine) je namenjena nastavi iz predmeta *Bezbednosna kultura*.

Ostale teme su namenjene nastavi iz predmeta *Uvod u ekološko pravo i bezbednost životne sredine*: 9.1. Pojam ekološke bezbednosti; 9.2. Ugrožavanje ekološke bezbednosti; 9.3. Ekološka bezbednost u Strategiji nacionalne bezbednosti; 9.4. Međunarodni i regionalni aspekti ekološke bezbednosti.

REFERENCE

- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). American Psychiatric Publishing.
- Anđelković, M., Gligorić, M., Hornof, S., Ilić, N., Hajaraman, A., Milenović, F., Radović, I. i Vukasović, T. (2008). *Trgovina ljudima: priručnik za vršnjačku edukaciju: sa analizom dobrih praksi preventivno-edukativnih radionica*. Beograd: Astra – Akcija protiv trgovine ljudima.
- Arsenin, A. (2011). *Zloupotreba interneta – Predatori na decu. Obrazovni sistem „Ruđer Bošković“*.
- Atanasović, Z. (2008). *Organizacije civilnog društva i sektor bezbednosti: pojmovnik*. Beograd: Centar za civilno-vojne odnose.
- Atina. (n.d.). Prevencija trgovine ljudima i eksploatacije. <http://www.atina.org.rs/sr/prevencija-trgovine-ljudima-i-eksploatacije>
- Banović, B., & Bjelajac, Z. (2012). Traumatic experiences, psychophysical consequences and needs of human trafficking victims. *Vojnosanitetski pregled*, 69(1), 94–97.
- Bećirević, E. (2006). Vankrivični subjekti politike suzbijanja kriminaliteta. U M. Abazović, I. Muratbegović, H. Halilović, M. Budimlić i E. Bećirević, *Politika suzbijanja kriminaliteta*. Priština: Univerzitet AAB i Univerzitet u Sarajevu: Fakultet kriminalističkih nauka.
- Biskeborn, M. (2011, March 31). *10 Ways to improve the environment*. Patch. <https://patch.com/california/encino/10-ways-to-improve-the-environment>
- Bjelajac, Ž. (2024). The origin of criminal behavior in the context of developmental risk factors. *Kultura polisa*, 21(1), 18–42.

-
- Bjelajac, Ž. (2023). *Poreklo kriminalnog ponašanja*. Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu.
- Bjelajac, Ž. (2022a). Abuser profile: Early signs of detection. *Kultura polisa*, 19(2), 37–54.
- Bjelajac, Ž. (2022b). Profiling human traffickers. *Kultura polisa*, 19(4), 65–81.
- Bjelajac, Ž. (2021a). Bezbednosna kultura kao fundamentalna ljudska potreba. *Kultura polisa*, 18 (1), 9–24.
- Bjelajac, Ž. (2021b). Bezbednosna kultura u funkciji kreiranja kulture mira. *Kultura polisa*, 18(2), 7–21.
- Bjelajac, Ž. (2021c). Inertnost obrazovnog sistema kao inhibitor bezbednosne kulture u obrazovanju i vaspitanju. *Kultura polisa*, 18 (1), 175–188.
- Bjelajac, Ž. (2019). Relevantnost introdukcije bezbednosne kulture u obrazovni sistem Republike Srbije. *Kultura polisa*, 16(40), 231–244.
- Bjelajac, Ž. (2017a). *Bezbednosna kultura – Umeće življenja*. Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu.
- Bjelajac, Ž. (2017b). Destruktivne sekte kao latentni izvor ugrožavanja bezbednosti. *Kultura polisa*, 14 (32), 151–170.
- Bjelajac, Ž. (2017c). Ljudska bezbednost sagledana kroz prizmu ljudskih prava i savremenih pretnji. *Kultura polisa*, 14(33), 139–154.
- Bjelajac, Ž. (2017d). Prevencija pojava ugrožavanja bezbednosti sa osvrtom na obaveštajne i bezbednosne službe kao nosioce funkcija bezbednosti. *Kultura polisa*, 14(1), 9–20.
- Bjelajac, Ž. (2016a). Evolucija različitih pristupa u studijama bezbednosti. *Kultura polisa*, 13(30), 189–215.
- Bjelajac, Ž. (2016b). Islamska država: između mita i stvarnosti. *Međunarodni problemi*, 68(1), 54–71.

-
- Bjelajac, Ž. (2016c). Podizanje kolektivne svesti i edukacija mladih kao odgovor na ekspanziju trgovine ljudima. *Kultura polisa*, 13(29), 189–200.
- Bjelajac, Ž. (2016d). Sektorski pristup bezbednosti – analitički okvir kompleksne bezbednosne dinamike. *Kultura polisa*, 13(31), 303–315.
- Bjelajac, Ž. (2015a). Arhitektura u funkciji prevencije kriminaliteta odnos između fizičkog okruženja i kriminaliteta. *Kultura polisa*, 12(28), 157–168.
- Bjelajac, Ž. (2015b). Korupcija kao izazov savremenog demokratskog društva. *Kultura polisa* 12(26), 43–57.
- Bjelajac, Ž. (2015c). *Politika suzbijanja kriminaliteta*. Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu.
- Bjelajac, Ž. (2014a). Alijenacija čoveka u eri naučnotehnološkog razvoja i globalizacije kao uzrok porasta i raznolikosti organizovanog kriminala. *Kultura polisa*, 11(25), 385–396.
- Bjelajac, Ž. (2014b). *Trgovina ljudima – Zločin protiv čovečnosti*. Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu.
- Bjelajac, Ž. (2013). *Organizovani kriminalitet – Imeprija zla*. Pravni fakultete za privredu i pravosuđe u Novom Sadu.
- Bjelajac, Ž. (2012a). Harmonizacija nacionalnog zakonodavstva sa evropskim standardima u pogledu zaštite ljudskih prava žrtava trgovine ljudima. U D. Dimitrijević i B. Miljuš (Ur.), *Harmonizacija zakonodavstva Republike Srbije sa pravom Evropske unije* (II) (str. 680–700). Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu, Hanns Seidel Stiftung.
- Bjelajac, Ž. (2012b). Pojedini aspekti politike EU u oblasti ekologije i energetske bezbednosti. U M. Dukić-Mijatović (Ur.), *Savremene tendencije u razvoju pravnih sistema država u regionu* (str. 462–478). Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu.

-
- Bjelajac, Ž. (2011). Prostitution as a controversial social phenomenon from history to modern age. *The Review of International Affairs*, LXII(1142), 48–69.
- Bjelajac, Ž. (2008a). Fenomen trgovine ljudskim bićima. *Pravo – teorija i praksa*, 25(11–12), 3–20. Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu.
- Bjelajac, Ž. (2008b). Korupcija kao vid organizovanog kriminala. *Pravo – teorija i praksa*, 25(3-4), 47–54.
- Bjelajac, Ž. (2008c). *Moderno ropstvo*. DTA.
- Bjelajac, Ž. (2008d). *Organizovani kriminal vs Srbija*. Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu.
- Bjelajac, Ž. (2005). *Trgovina ljudima: uzroci i posledice*. Autorsko izdanje.
- Bjelajac, Ž., & Banović, B. (2012). Osvrt na traume i potrebe žrtava trgovine ljudima, U Ž. Bjelajac i M. Zirojević (Ur.), *Organizovani kriminalitet – Izazov XXI veka* (str. 203–226). Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu.
- Bjelajac, Ž. Đ., Dašić, D., & Spasović, M. (2011). Ekološka politika EU i njen krivično-pravni okvir. *Međunarodni problemi*, 63(4), 567–582.
- Bjelajac Ž., & Dragojlović, J. (2017). Migrantska kriza kao izvor ugrožavanja regionalne i globalne bezbednosti, *Kultura polisa*, 14(2), 161–171.
- Bjelajac Ž., & Dragojlović J. (2016a). Uloga i značaj vankrivičnih subjekata u savremenoj politici suzbijanja kriminaliteta. *Politička revija*, 47(1), 39–54.
- Bjelajac, Ž., & Dragojlović, J. (2016b). Usklađivanja krivičnogpravnog zakonodavstva Republike Srbije sa pravom Evropske unije u oblasti zaštite životne sredine. *Evropsko zakonodavstvo*, 15(56–57), 345–359.

-
- Bjelajac, Z., Dukic Mijatovic, M., & Dmitrovic Saponja, Lj. (2017a). Controversy over the impact of nickel ore on environment and safety in the Republic of Serbia. *Oxidation Communications*, 40(1–2), 511–519.
- Bjelajac, Z., Dukic Mijatovic, M., & Dmitrovic Saponja, Lj. (2017b). Devastating of the environmental safety in the Republic of Serbia via water pollution, *Oxidation Communications* 40(1–2), 486–496.
- Bjelajac, Ž., Dukić – Mijatović, M., & Dragojlović, J. (2017). Food safety as one of the main safety preoccupations of a modern man. *Ekonomika poljoprivrede*, 64 (1), 191–204.
- Bjelajac, Z., Dukic Mijatovic M., & Kozar, V. (2015a). Impact of air quality in Belgrade on human health and safe environment. *Oxidation Communications*, 38(4 A), 1967–1977.
- Bjelajac, Ž., Dukic Mijatović, M., & Kozar, V. (2015b). Review of the uncontrolled use of certain chemicals and their adverse effect on human health and safe environment. *Oxidation Communications*, 38(2), 722–733.
- Bjelajac, Z., Dukic-Mijatovic, M., & Jovanovic, M. (2014). Importance of proper management of radioactive waste control from the aspect of security risks and threats. *Oxidation Communications*, 37(1), 379–391.
- Bjelajac, Z., Dukić Mijatovic, M., & Uzelac, O. (2017). Review of energy security at global level with special reference to the Republic of Serbia (economic and legal aspects). *Oxidation Communications* 40 (2), 762–772.
- Bjelajac, Ž., Dukić-Mijatović, M., & Vojinović, Ž. (2017). Protection of land in the Republic of Serbia and ecological security with regard to strategic and legal frameworks. *Ekonomika Poljoprivrede*, 64(4), 1703–1721.
- Bjelajac, Z., Dukic Mijatovic, M., Zirojevic Fatic, M., & Djukanovic, D. (2014). Liability for biodiversity protection with special focus on

wild flora and fauna conservation, *Journal of Environmental Protection and Ecology* 15(1), 194–204.

- Bjelajac, Ž., & Filipović, A. (2023). Media and criminal behavior: Between social responsibility and destruction. *Pravo - teorija i praksa* 40(4), 17–32.
- Bjelajac, Ž., & Filipović, A. (2021a). Fleksibilnost digitalnih medija za manipulativno delovanje seksualnih predatora. *Kultura polisa*, 18(44), 51–67.
- Bjelajac, Ž., & Filipović, A. (2021b). Mirovno obrazovanje: Razvojna strategija za kreiranje kulture mira i nenasilja. *Kultura polisa*, 18(2), 175–188.
- Bjelajac, Ž., & Filipović, A. (2021c). Relevantnost medija u funkciji reafirmacije bezbednosne kulture u politici nacionalne bezbednosti. *Politika nacionalne bezbednosti*, 20(1), 149–165.
- Bjelajac, Ž., & Filipović, A. (2021d). Specific characteristics of digital violence and digital crime. *Pravo – teorija i praksa*, 38(4), 16–32.
- Bjelajac, Ž., & Filipović, A. (2020a) COVID-19 pandemic – Security challenges, risks and threats. *Kultura polisa*, 17 (2), 9–23.
- Bjelajac, Ž., & Filipović, A. M. (2020b). Internet addiction disorder (IAD) as a paradigm of lack of security culture. *Kultura polisa*, 17(43), 239–258.
- Bjelajac, Ž., & Filipović, A. (2020c). Lack of security culture in facing the Covid-19 pandemic. *Kultura polisa*, 17 (42), 383–399.
- Bjelajac, Ž., & Filipović, A. (2020d). Perspektive zaštite dece od zloupotreba na internetu. *Kultura polisa*, 17(41), 259–27.
- Bjelajac, Ž., & Filipović, A. (2020e). The internet and social networks as unlimited space for concentration and multiplied presence of pedophiles. *Kultura polisa*, 17(1), 29–40.
- Bjelajac, Ž., & Filipović, A. (2020f). The role of the media in the

-
- affirmation of the culture of food safety. *Ekonomika poljoprivrede*, 67(2), 609–622.
- Bjelajac, Ž., & Filipović, A. (2020g). Uloga masovnih medija u deafirmaciji bezbednosne kulture tokom pandemije COVID-19. *Kultura polisa*, 17(2): 137–50.
- Bjelajac, Ž., & Filipović, M. A. (2020h). Uticaj kulture „probuđenosti“ na bezbednost Centralne i Istočne Evrope. *Politika nacionalne bezbednosti* 11(2), 175–193.
- Bjelajac, Ž., & Filipović, A. (2019a). Korelativnost video igara i nasilja kod dece i mladih. U M. Carić (Pr.), *Pravo i digitalne tehnologije* (str. 42–53). Zbornik radova sa XVI Međunarodnog naučnog skupa „Pravnički dani - Prof. dr Slavko Carić”, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu.
- Bjelajac, Ž., & Filipović, A. (2019b). Misuse of the internet as a part of security challenges, risks and threats. In IRASA – International scientific conference *Science, education, technology and innovation, SETI I 2019, Book of Proceedings*, 1(1), 487–495. Belgrade: MIANU.
- Bjelajac, Ž., & Filipović, A. (2018). Uticaj masovnih medija na degradaciju savremenog društva. *Kultura polisa*, 15(4), 9–21.
- Bjelajac, Ž., Filipović, A., & Banović, A. (2021). Instruments of support in promotion of healthy food and food safety culture. *Ekonomika poljoprivrede*, 68(1), 241–255
- Bjelajac, Ž., Filipović, A., & Stošić, L. (2022). Internet addiction disorder (IAD) as a consequence of the expansion of information technologies. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education (IJCRSEE)*, 10(3), 155–165.
- Bjelajac, Ž., & Jovanović, M. (2014). Trgovina ljudskim organima –Zločin savremenog doba. *Politička Revija*, 39(1). 269–284.

-
- Bjelajac, Ž., & Jovanović, M. (2013). Pojedini aspekti bezbednosne kulture na internetu. *Kultura polisa*, 10(21), 99–114.
- Bjelajac, Ž., Jovanović, M. (2012a). Globalni terorizam kao ekstreman oblik degradacije ljudskih prava. *Politička revija*, 34(4), 329–350.
- Bjelajac, Ž., & Jovanović, M. (2012b). Savremeni terorizam u avio-saobraćaju. *Međunarodna politika*, 63(1147), 122–135.
- Bjelajac, Ž., & Jovanović, M. (2012c). Uloga religije u razvijanju i suzbijanju prostitucije. *Kultura polisa*, 9(19), 163–183.
- Bjelajac, Ž., & Marković, D. M. (2024). *Osnove bezbednosti*. Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu.
- Bjelajac, Ž., Marković, M., & Pavlović, Z. (2012). Particulars of modern slavery as a deviant social phenomenon. *The Review of International Affairs*, 63(1146), 33–49.
- Bjelajac, Ž., & Matijašević, J. (2014). Značaj borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala u procesu pridruživanja zemalja Zapadnog Balkana Evropskoj uniji. U D. Đukanović i V. Trapara (Ur.), *Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive* (str. 533–553). Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencija - Izazovi i perspektive pridruživanja zemalja Zapadnog Balkana Evropskoj uniji, Beograd: Institut za međunarodnu privredu i politiku.
- Bjelajac, Ž., & Matijašević, J. (2013a). Nasilje kao oblik socio-patološkog ponašanja. *Kultura polisa*, 10(22), 409–425.
- Bjelajac, Ž., & Matijašević, J. (2013b). Unapređenja odnosa Republike Srbije sa državama Jugoistočne Evrope u borbi protiv trgovine ljudima. U D. Đukanović i V. Trapara (Ur.), *Srbija u Jugoistočnoj Evropi* (str. 213–233). Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije “Unapređenje bilateralnih odnosa Republike Srbije sa državama Jugoistočne Evrope, Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu, Hanns Seidel Stiftung.
- Bjelajac, Ž., & Matijašević, J. (2012). The potential threat to energy security expansion of modern forms of terrorism. In M. Antevski i D. Vesic

-
- (Eds.), *Energy security of Europe: The position of Serbia* (pp. 413–431). Belgrade: Institute of International Politics and Economics.
- Bjelajac, Ž., Matijašević, J., & Dimitrijević, D. (2012a). Computer fraud as a part of contemporary security challenges. *The Review of International Affairs*, 63(1147), 5–21.
- Bjelajac, Ž., & Matijašević, J. & Dimitrijević, D. (2012b). Finansiranje međunarodnog terorizma kao globalnog fenomena. *Evropsko zakonodavstvo*, 11 (39-40), 384-407.
- Bjelajac, Ž., Matijašević, J. & Dimitrijević, D. (2012c). Konvencija Saveta Evrope o visokotehnoškom kriminalu. *Evropsko zakonodavstvo*, 11(42), 37–52.
- Bjelajac, Ž., Matijašević, J. & Dimitrijević, D. (2012d). Značaj uspostavljanja međunarodnih standarda u suzbijanju visoko tehnološkog kriminala. *Međunarodna politika*, 63(1146), 66–84.
- Bjelajac, Ž., Matijašević, J. & Marković, M. (2012). Uticaj verskog fanatizma na ekspanziju terorizma, U Ž. Bjelajac i M. Zirojević Fatić (Ur.), *Terorizam kao globalna pretnja* (str. 124–143). Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu; Centar za bezbednosne studije u Beogradu.
- Bjelajac, Ž., Matijašević, J., & Počuča, M. (2012a). Značaj edukacije mladih o zloupotrebama na internetu. *Pedagoška stvarnost*, 58(2), 207–221.
- Bjelajac, Ž., Matijašević, J., & Počuča, M. (2012b). Značaj edukacije mladih o zloupotrebama opojnih droga. *Pedagoška stvarnost*, 58(3), 401–414.
- Bjelajac, Ž., & Merdović, B. (2019a). *Mass shootings – Motiv i osnovne karakteristike. Kultura polisa*, 16(38), 567–576.
- Bjelajac, Ž., & Merdović, B. (2019b). Nasilje nad decom u porodici. *Kultura polisa*, 16(39), 191–202.

-
- Bjelajac, Ž., & Merdović, B. (2018). Senzacionalizam u medijima kao uzrok destabilizacije politike suzbijanja kriminaliteta. *Kultura polisa*, 15(35), 289–300.
- Bjelajac, Ž., Merdović, B., & Banović, B. (2020). Paedophilia: Prevalence, situation, and perspectives of treatment. *Nauka, bezbednost, policija*, 25(3), 17–29.
- Bjelajac, Ž., Merdović, B. & Filipović, A. (2023). Internet in the function of promotion of bestiality: Profiling zoophiles. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education (IJCRSEE)*, 11(1), 153–164.
- Bjelajac, Ž., & Počuča, M. (2012). Mesto i uloga religije i porodice u razvoju i prevenciji prostitucije. U Ž. Bjelajac i M. Zirojević (Ur.), *Organizovani kriminalitet – Izazov XXI veka* (str. 243–268). Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu.
- Bjelajac, Z., Pocuca, M., & Dukic Mijatovic, M. (2013a). Industrial accident as a source of jeopardising the safety of people and environment with a special review of the case study 'accident in the middle section of the Danube River'. *Journal of Environmental Protection and Ecology*, 14(1), 35–48.
- Bjelajac, Z., Pocuca, M., & Dukic Mijatovic, M. (2013b). Uranium and dioxin consequences of bombing of Yugoslavia in 1999 and its impact on the ecosystem and human health. *Journal of Environmental Protection and Ecology*, 14(2), 480–492.
- Bjelajac, Z., Pocuca, M., Dukic Mijatovic, M., & Markovic, M. (2012). The current state of pollution of water, soil and air in the Republic of Serbia with overview to the importance of industrial ecology. *Oxidation Communications*, 35(4), 1073–1087.
- Bjelajac, Ž., Počuča, M. & Marković, M. (2012). Politika EU u oblasti zaštite životne sredine s osvrtom na krivično-pravne aspekte i ulogu porodice u razvoju ekološke svesti. *Strani pravni život*, 56(3), 525–543.
- Bjelajac, Ž., Spalevic, Ž. & Banović, B. (2013). Psychophysical status of

-
- human trafficking victims. *HealthMED journal*, 7(4), 1338–1344.
- Bjelajac, Z., Spalevic, Z., Dukic-Mijatovic, M., & Jovanovic M. (2013). Review of the protection from non-ionizing radiation and the importance of establishing the legal framework. *Oxidation Communications*, 36(3), 831–842.
- Bjelajac, Ž., Stošić, L., & Filipović, A. (2023). Promotion of unhealthy food and its influence on antisocial behavior. *Economics of Agriculture*, 70(4), 1219–1234.
- Bjelajac, Ž., & Subotin, M. (2018). Destruktivna moć islamskog verskog fanatizma kao motivacionog faktora za terorističke aktivnosti u Evropi. *Kultura polisa*, 15(2), 153–164.
- Bjelajac, Ž., Tepavac, R. & Dašić, D. (2012). Izvori i načini finansiranja međunarodnog terorizma. U Ž. Bjelajac i M. Zirojević Fatić (Ur.), *Terorizam kao globalna pretnja* (str. 233–253). Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu; Centar za bezbednosne studije u Beogradu.
- Bjelajac, Ž., & Vesić, S. (2020). Bezbednost informacionih sistema. *Pravo - teorija i praksa*, 37(2), 63–76.
- Bjelajac, Ž., & Zirojević, M. (2014). Bezbednosna kultura u eri globalizacije. *Kultura polisa*, 11(23), 77–99.
- Bloom, M. (2011). *Bombshell: Women and terrorism*. University of Pnensylvania Press.
- Centers for Disease Control and Prevention [CDC]. (2020). *Smoking & Tobacco Use: Fast Facts*.
https://www.cdc.gov/tobacco/data_statistics/fact_sheets/fast_facts/index.htm
- Cullen, F. T., & Jonson, C. L. (2017). *Reaffirming rehabilitation*. Transaction Publishers.
- Culture of peace: : resolution / adopted by the General Assembly

-
- [Culture of peace]. (1998, January 15). A/RES/52.13.
<https://digitallibrary.un.org/record/249723?ln=en>
- Cybersecurity & Infrastructure Security Agency [CISA]. (2021).
Cybersecurity Tips. CISA. <https://www.cisa.gov/>
- DeAngelis, T. Understanding terrorism. *Monitor of Psychology*, 40(10).
 American Psychological Association.
<http://www.apa.org/monitor/2009/11/terrorism.aspx/>
- Despotović, A., Ignjatović, M., & Fridman, V. (1978). *Alkoholizam – etiologija, klinika, lečenje i prevencija*. Niš: Institut za dokumentaciju zaštite na radu.
- Dimitrijević, I. (2007). *U veku droge – Priručnik za porodicu i školu*. Izdanje autora.
- Domazet, S., Marković, D. M., & Skakavac, T. (2024). Privacy under threat: The intersection of IoT and mass surveillance. *Pravo – Teorija i praksa*, 41(3).
- Dostić, S., & Marković, D. M. (2017). Combined model of state border security system in combating illegal migrations. *The Review of International Affairs*, 67(1166–1167).
- Dostić, S., & Marković, D. M. (2016). Model operative analize rizika u graničnoj policiji Republike Srbije. *Bezbednost*, 58(3), 25–45.
- Dukic Mijatovic, M., Bjelajac, Z., & Kozar, V. (2016). Flood risk management analysis for reducing harmful effects on human health, environment, cultural heritage and economic activity in the Republic of Serbia. *Oxidation Communications*, 39(1), 399–410.
- Đorđević, O. (1986). *Leksikon bezbednosti*. Partizanska knjiga.
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction [EMCDDA]. (2021). European Drug Report 2021: Trends and Developments.
<https://www.emcdda.europa.eu/publications/edr/trends->

developments/2021_en

- Farley, M. (2003). Prostitution, trafficking, and traumatic stress. In M. Farley (Ed.), *Prostitution, trafficking, and traumatic stress*. The Haworth Maltreatment & Trauma Press.
- Ferrel, J. (1999). Cultural criminology. *Annual Review of Sociology*, 25, 395–418.
- Golubović, Z. (2009). Kultura – izbor načina života. *Republika*, br. 450–451. <http://www.republika.co.rs/450-451/20.html>
- Institut ekonomskih nauka [IEN]. (2021). Sažetak za javne politike: Kako troškovi pušenja utiču na budžet domaćinstava u Srbiji? https://ien.bg.ac.rs/cms_upload/pages/files/7729_sazetak_za_javne_politike8.pdf
- International Labour Organization [ILO]. (2017). *Global estimates of modern slavery: Forced labour and forced marriage*. Geneva: International Labour Office.
- Joksić, I., Bjelajac, Ž., & Dimitrijević, D. (2012). Mogućnosti i perspektive zaštite životne sredine u Evropskoj uniji. *Evropsko zakonodavstvo*, 11(41), 51–69.
- Kantor, J. R., & Alstadhaug, E. (2010). The effects of communication technology on relational conflict. *Communication Research Reports*, 27(5), 425–431.
- Kecman, B. (2007). Psihosocijalna porodična patologija i delinkventnost. *Engrami*, 29(1–2), 29–39.
- Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala [Konvencija]. (2000). Izvod. https://azil.rs/azil_novi/wp-content/uploads/2017/02/Konvencija-UN-a-protiv-transnacionalnog-organizovanog-krimina.pdf
- Kovačević-Lepojević, M. (2011). Pojam i karakteristike internet

-
- zavisnosti. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 10(4), str. 615–631.
- Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., & Schroeder, A. N. (2014). Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin*, 140(4), 1073–1137.
- Kuburić, Z. (2010). Religija i mladi. *Religija i tolerancija*, 7(12), 217–233.
- Lazarević, Lj. (1995). *Krivično pravo Jugoslavije, posebni deo*. Savremena administracija.
- Lazarević, Lj. (1988). Jugoslovenska kriminalna politika i njena naučna zasnovanost. *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*.
- Lažetić, G. (2015, 23. jun). Zavisnost od kockanja – Vrste zavisnika od kockanja. *Dr Goran Lažetić, psihijatar – blog*.
<http://lazetic.blogspot.com/2015/06/zavisnost-od-kockanja-vrste-zavisnika.html>
- Lekarinfo tim. (n.d.). 10 pozitivnih razloga da prestanete da pušite. *LekarInfo*. <https://www.lekarinfo.com/zdravlje-u-brojkama/10-pozitivnih-razloga-da-prestanete-da-pusite/>
- Lindgren, M., & Nikolić-Ristanović, V. (2011). *Žrtve kriminaliteta: međunarodni kontekst i situacija u Srbiji*. Beograd: OEBS – Misija u Srbiji, Odeljenje za sprovođenje zakona.
- Lyng, S., & Bracey, M. (1995). Squaring the one percent: biker style and the selling of cultural resistance. In J. Ferrell and C. R. Sanders (Eds.), *Cultural criminology*. Northeastern University Press.
- Ljubojev, N, Bjelajac, Z., Dukic-Mijatovic, M., Kozar, V., & Radovanovic, Lj. (2014). Implementation of the European legislation on protection of noise emissions in Republic of Serbia with a particular view on noise from motor vehicles. *Journal of the Balkan Tribological*

Association, 20(2), 300–308.

- Ljubojev, N., Dukic Mijatovic, M., & Bjelajac, Z. (2017). Legal Protection from Climate Change in the Republic of Serbia in the Process of Integration to the European Union. *Oxidation Communications*, 40(4), 1392–1403.
- Ljubojev, N., Dukic-Mijatovic, M, Bjelajac, Z., Kozar, V., & Radovanovic, Lj. (2014). EU legislation on fuel quality and its implementation in the Republic of Serbia. *Journal of the Balkan Tribological Association*, 20(1), 144–155.
- Mandić, A. (n.d.). *Interaktivno učenje u problemskoj nastavi*. EduSoft. http://edu-soft.rs/cms/mestoZaUploadFajlove/problemska_nastava_matematike_.pdf
- Marković, D. M. (2022a). *Bezbednosno-kriminološki aspekti iregularnih migracija*. Nauka i društvo.
- Marković, D. M. (2022b). Dysfunctional families and deviant and delinquent behaviour of children and adolescents. *Nauka i društvo*, 9(1), 102–114.
- Marković, D. M. (2022c). Lithium exploitation in rift between economic and environmental security. In E. Stojić Karanović and K. Ristić (Eds.), *Perspectives of sustainable development and security: Globally and locally* (pp. 165–182). International Scientific Forum “Danube – River of Cooperation”.
- Marković, D. (2021a). Conflict management strategies and styles in the function of creating a culture of peace. *Nauka i društvo*, 7(2), 1-13.
- Marković, D. M. (2021b). The role and importance of border police in detecting forged documents. *Nauka i društvo*, 7(1), 202–217. doi: 10.5281/zenodo.5572518
- Marković, D. M. (2016a). *Bezbednosni izazovi, rizici i pretnje ilegalnih migracija* [Neobjavljena doktorska disertacija]. Univerzitet u

Beogradu, Fakultet bezbednosti.

- Marković, D. (2016b). Specifičnosti migracija sa kojima se suočava Evropa na početku 21. veka. U J. Ćirić i B. Knežić (Ur.), *Migranti na raskršću ili bespuću zemlje Srbije* (str. 202–212). Institut za uporedno pravo, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Regionalno predstavništvo Ruske humanitarne misije na Balkanu.
- Marković, D. (2013). Odgovornost za javno izgovorenu reč u nacionalnom i međunarodnom krivičnom pravu. U M. Živković (Ur.), *Multikulturalnost i savremeno društvo* (123–138). Novi Sad: Visoka škola "Pravne i poslovne akademske studije Dr Lazar Vrkatić".
- Marković, D. M., & Barjaktarović, D. V. (2021). Climate crisis and the right to healthy environment. In K. Ristić & E. Stojić Karanović (Eds.), *Perspectives of sustainable development, climate change and health – Globally and locally* (pp. 138–166). International Scientific Forum "Danube – River of Cooperation".
- Marković, D. M., Bjelajac, Ž., & Merdović, B. (2024). Ecological awareness and ecological security in the function of ensuring environmental sustainability. *Revista Universitaria de Sociologie*, 10(1), 39–47.
- Marković, D. M., & Djustibek, B. S. (2022). Creating culture of peace: Non-Violent conflict resolution. *Kultura polisa*, 19(1), 25–44. <https://doi.org/10.51738/Kpolisa2022.19.1r.2mdj>
- Marković, D. M., & Dostić, S. R. (2020). Suzbijanje korupcije na državnoj granici – između postojećih i mogućih mera. U J. Kostić i A. Stevanović (Ur.), *Uloga društva u borbi protiv korupcije* (str. 143–156). Institut za uporedno pravo, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja i Pravosudna akademija.

- Marković, D. M., & Dostić, S. (2019). McKinsey 7-S okvir implementacije strategije u oblasti bezbednosti. U *Savremeni problemi i moguća rešenja strategije i strategijskog menadžmenta (SPSSM 2019)* (str. 159–176). Fakultet za informacione tehnologije i inženjerstvo (FITI) i Fakultet za poslovne studije i pravo (FPSP) Univerziteta „UNION – Nikola Tesla“.
- Marković, D. M., Dostić, S., & Radojković, Z. (2019). Criminal-Law and criminalistics aspects of distinguishing of people smuggling from human trafficking [Krivičnopravni i kriminalistički aspekti razlikovanja krijumčarenja ljudi od trgovine ljudima]. *International Journal of Economics and Law*, 9(24), 93–102.
- Marković, D. M., & Marković, D. (2021). Razumevanje faktora koji podstiču regrutovanje dece vojnika. U M. Zirojević (Ur.), *Nasilje i deca* (str. 187–202). Beograd: Institut za uporedno pravo.
- Marković, D., & Marković, D. (2015a). Generatori netolerancije – teizam, ateizam i antiteizam. U J. Ćirić, V. Džomić i M. Jevtić (Pr.), *Religija – politika – pravo*. (str. 413–433). Institut za uporedno pravo, Centar za proučavanje religije i vrsku toleranciju Cetinje, Mitropolija Crnogorsko-primorska.
- Marković, D., & Marković, D. (2015b). Potencijalni izazovi i rizici iregularnih migracija po Evropu. U M. Zirojević i V. Ćorić (Ur.), *Četrdeset godina od potpisivanja Helsinškog završnog akta – Forty years since the signing of the Helsinki Final Act*. (str. 285–306). Institut za uporedno pravo, Intermex.
- Marković, D. M., & Spaić, I., (2022). Minimum age of criminal responsibility as part of criminal policies. *Kultura polisa*, 19(3), 131–155. <https://doi.org/10.51738/Kpolisa2022.19.3r.131ms>
- Marković, D.M., & Spaić, I. (2021). Globalizacija organizovanog kriminaliteta i transformacija u moćnu ekonomsku i oružanu

silu. *Kultura polisa*, 18(2), 39–50.

<https://doi.org/10.51738/Kpolisa2021.18.2p.1.03>

- Marković, D. M., & Zirojević, M. T. (2021). Ćutanje između ljubavi i straha – Zašto ųrtve nasilja Ćute. U Z. Kuburić, A. Zotova i Lj. Ćumura (Pr.), *Ljubav i strah u interdisciplinarnim istraųivanjima* (str. 311–329). CEIR, Porodićni razgovori.
- Marković, D. M., & Zirojević, M. (2020). Irregular migration as latent threat to the Western Balkans security. *Nauka i društvo*, 12(1), 36–59.
- Marković, D. M., & Zirojević, M. (2024). Izazovi u regulisanju i identifikaciji *deepfake* sadrųaja. U M. Poćuća (Ur.), *Odgovori pravne nauke na izazove savremenog društva*. Tematski zbornik sa XXI međunarodnog naućnog skupa Pravnićki dani – "Prof. dr Slavko Carić", Novi Sad 4–5. oktobar 2024, Univerzitet Privredna akademija Novi Sad, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu.
- Marković, D. M., Zirojević, M. T., & Ivanović, Z. (2023). Aspects of the interaction between religiosity and criminal behaviour. *Revista Universitaria de Sociologie*, 9(2), 168–177.
- Marković, T. (1965). *Prostitucija (skripta iz socijalne patologije)*. Visoka defektološka škola u Zagrebu.
- Matijašević, J., & Bjelajac, ų. (2013). Znaćaj usaglašavanja zajednićkih strategija Republike Srbije sa drųavama Jugoistoćne Evrope u oblasti sprećavanja ilegalnih migracija i krijumćarenja ljudi. D. Đukanović i V. Trapara (Ur.), *Srbija u Jugoistoćnoj Evropi* (str. 234–250). Zbornik radova sa Međunarodne naućne konferencije "Unapređenje bilateralnih odnosa Republike Srbije sa drųavama Jugoistoćne Evrope, Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu, Hanns Seidel Stiftung.
- Merdović, B., & Bjelajac, ų. (2021). Multidimenzionalne perspektive nasilja u porodici u Srbiji. *Kultura polisa* 18(46), 185–202.

-
- Merdović, B., Bjelajac, Ž., & Počuča, M. (2022). Trends in the Implementation of the Istanbul Convention. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education (IJCRSEE)*, 10(2), 207–217.
- Milašinović, R., Milašinović, S., & Putnik, N. (2012). *Teorije konflikata*. Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti.
- Milić, A. (2008). *Etiologija nasilja u porodici kao faktor osnovne prevencije*. Priručnik za postupanje subjekata zaštite. Banja Luka: Gender centar – centar za jednakost i ravnopravnost polova.
- Milić, D. (2009). Trgovina decom – vrbovanje putem interneta. *Revija za bezbednost*, 3(3), 53–58.
- Miller, J. A. (1995). Struggles over the symbolic: gang style and the meanings of social control. In J. Ferrell and C. R. Sanders (Eds.), *Cultural criminology* (pp. 213–234). Northeastern University Press.
- Milutinović, M. (1986). Aktuelna situacija i tendencija kriminalne politike u Jugoslaviji. *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*.
- Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije [MUP RS]. (2009). Polazni okvir Nacionalne strategije prevencije kriminala. http://www.ccmrbg.org/upload/document/polazni_okvir_nacionalne_stret.pdf
- Ministarstvo zdravlja Republike Srbije. (2006). Istraživanje o zloupotrebi alkohola i drugih droga među mladima u Srbiji 2005. Projekat „Procena zloupotrebe droga u Srbiji“. Beograd: Evropska agencija za rekonstrukciju.
- Mišić, V. (2011). *ABC model ljudskog ponašanja*. Vaš psiholog. <https://www.vaspsiholog.com/2011/01/abc-model-ljudskog-ponasanja/>
- National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism [NIAAA]. (2024/2020). Alcohol's effects on health.

<https://www.niaaa.nih.gov/publications/brochures-and-fact-sheets/understanding-alcohol-use-disorder>

- Ness, C. D. (2008). *Female terrorism and militancy: Agency, utility and organization*. Routledge.
- Niesner, E., & Jones Pauly, C. (2001). *Trafficking in women in Europe, prosecution and victim protection in a European context*. Bielefeld: The Frankfurter Institut für Frauenforschung (FIF), Kleine Verlag.
- Nikolić, D. (2007). *Bolesti zavisnosti – pušenje, alkoholizam i narkomanija* (II izdanje – dopunjeno i osavremenjeno). Narodna knjiga – Alfa.
- OHCHR. (2002). *Recommended principles and guidelines of human rights and human trafficking*. E/2002/68/Add. 1.
<https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/Traffickingen.pdf>
- OSCE-ODIHR. (2008). *Državni mehanizmi za upućivanje žrtava trgovine ljudima – Pridružujući se naporima u zaštiti prava trgovanih osoba*. Praktični priručnik.
<https://www.osce.org/files/f/documents/0/c/98057.pdf>
- Outshoorn, J. (2004). *The politics of prostitution: Women's movements, democratic states and the globalisation of sex commerce*. Cambridge University Press.
- Pavlovic, Z., & Bjelajac Ž. (2012). Ekološko pravo, međunarodna regulativa i uloga pravosuđa. *Evropsko zakonodavstvo*, 11(41), 351–364.
- Pavlović, Z., Bjelajac, Ž., & Spalević, Ž. (2011). Energy security as a basis for affirmation of environmental policy of the European Union. *The Review of International Affairs*, 62(1144), 78–96.
- Petak, O. (1980). *Socijalni i socijalno-psihološki faktori regrutiranja*

uličnih prostitutki. Zagreb: Filozofski fakultet.

PetSide. (n.d.). *Animal Liberation Front*.

<https://www.petside.com/animal-liberation-front/>

Počuča, M. (2010). *Porodično pravo*. Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu.

Počuča, M., & Šarkiće, N. (2011). *Porodično pravo i porodičnopravna zaštita*. Pravni fakultet Univerziteta Union, Beograd, i JP Službeni glasnik.

Prochaska, J. O., DiClemente, C. C., & Norcross, J. C. (1992). In search of how people change: Applications to addictive behaviors. *American Psychologist*, 47(9), 1102-1114.

Prochaska, J. O., & DiClemente, C. C. (1983). Stages and processes of self-change of smoking: Toward an integrative model of change. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 51(3), 390-395.

Przybylski, A. K., & Weinstein, N. (2012). Can you see me now? The effects of smartphone use on face-to-face conversation. *Computers in Human Behavior*, 28(5), 2115-2119.

Ristevski, J. (2010). *Uticaj medija na maloletničku delinkvenciju u Srbiji*. Stetoskop.
<https://www.stetoskop.info/zdravlje-mladih/uticaj-medija-na-maloletnicku-delikvenciju-u-srbiji>

Sadock, V., & Sadock, B. (1998). *Kaplan and Sadock's synopsis of psychiatry: Behavioral sciences/clinical psychiatry, 10th edition*. Lippincott Williams and Wilkins and Wolter Kluwer Health, Philadelphia Indian Reprint.

Safety culture. (n.d.). *Air Safety Support International*.

<http://www.airsafety.aero/Safety-Information-and->

Reporting/Safety-Management-Systems/Safety-Culture

- Sapien Labs. (2023, May 14). Study out from Sapien Labs links age of first smartphone to mental wellbeing.
https://sapienlabs.org/whats_new/study-out-from-sapien-labs-links-age-of-first-smartphone-to-mental-wellbeing/
- Sherman, L. W., Gottfredson, D. C., MacKenzie, D. L., Eck, J., Reuter, P., & Bushway, S. D. (1997). *Preventing crime: What works, what doesn't, what's promising*. National Institute of Justice.
- Spalević, Ž., Bjelajac, Ž., & Dimitrijević, D. (2013). Trgovina oružjem kao globalni međunarodni problem. *Međunarodni problemi*, 65(2), 139–159.
- Spalevic, Ž. & Počuca, M., & Bjelajac, Ž. (2013). Terrorist activities and internet government with focus on importance of prevention within a family. *Technics Technologies Education Management – TTEM*, 8(1), 195–203.
- Strategija kontrole duvana. (2007). (Službeni glasnik RS, br. 8/2007).
- Stajić, Lj. (2014). Bezbednosna kultura kao faktor zaštite životne sredine. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 4, 69–84.
- Stajić, Lj. (2011). *Osnovi sistema bezbednosti*. Pravni fakultet u Novom Sadu.
- Stajić, Lj., Mijalković, S., & Stanarević, S. (2005). *Bezbednosna kultura*. Draganić.
- Stanarević, S. (2012). Koncept bezbednosne kulture i pretpostavke njegovog razvoja. [Doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu: Fakultet bezbednosti].
- Stanarević, S., & Bodin, M. (2014). Bezbednosna kultura kao društveni resurs nacionalne bezbednosti. *Vojno delo*, 66(1), 84–104.
- Stojanović, Z. (2006). *Komentar krivičnog zakonika*. Službeni glasnik.

Škrobica, V. (n.d.) Kultura i društvo [prezentacija]. Split: Škola likovnih umjetnosti.

http://www.knjiznicari.hr/UDK02/images/e/e9/Kultura_i_dru%C5%A1tvo.pdf

Šogorov Vučković, J., & Marković, D. M. (2020). The Polluter-Pays Principle in the legislation of the Western Balkans countries as an element of ecological security. In K. Ristić & E. Stojić Karanović (Eds.), *Socioeconomic and environmental aspects of sustainable development during the fourth industrial revolution in the Western Balkans and the Middle Danube Region* (pp. 138–166). International Scientific Forum “Danube – River of Cooperation”.

Špadijer-Džinić, J. (1988). *Socijalna patologija – sociologija devijantnosti*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Tuvić, S. (2024, 25. maj). Vožnja pod dejstvom narkotika ogroman problem: Posebno je opasno kada to rade vozači kamiona i autobusa. *Euronews.Serbia*.

<https://www.euronews.rs/srbija/drustvo/124407/voznja-pod-dejstvom-narkotika-ogroman-problem-posebno-je-opasno-kada-to-rade-vozaci-kamiona-i-autobusa/vest>

Twenge, J. M., Joiner, T. E., Rogers, M. L., & Martin, G. N. (2017). Increases in depressive symptoms in adolescents and a growing sense of hopelessness. *The Journal of Abnormal Psychology*, 126(6), 743–753.

UN Environment. (2019, March 4). *Global Environment Outlook 6*. UNEP. <https://www.unep.org/resources/global-environment-outlook-6>

United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC]. (2021). World drug report 2021.

<https://wdr.unodc.org/wdr2021/index.html>

-
- Vidanović, I. (2006). *Rečnik socijalnog rada*. Beograd: Udruženje stručnih radnika socijalne zaštite Srbije, Društvo socijalnih radnika Srbije, Asocijacija centra za socijalni rad Srbije, Unija studenata socijalnog rada.
- Vojinovic, Z., Bjelajac, Z., & Dukic Mijatovic, M. (2017). Nuclear safety with reference to legal liability insurance and responsibility with nuclear damage. *Oxidation Communications* 40(3), 1235–1244.
- Vuković, S., & Mijalković, S. (2003). Doprinos pripadnika policije sopstvenoj viktimizaciji. U *Ugrožavanje bezbednosti pripadnika policije, uzroci, oblici i mere zaštite*. Beograd: Policijska akademija.
- Weitzer, R. (2012). *Legalizing prostitution: From illicit vice to lawful business*. NYU Press.
- Welsh, B. C., & Farrington, D. P. (2012). Preventing crime: What works for children, offenders, victims, and places. Springer.
- World Health Organization [WHO]. (2024a). Alcohol. <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/alcohol>
- World Health Organization [WHO]. (2024b). Violence. <https://www.emro.who.int/health-topics/violence/index.html>
- World Health Organization [WHO]. (2023, July 31). Tobacco. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/tobacco>
- World Health Organization [WHO]. (2019). *Global status report on alcohol and health 2019*. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/327468>
- World Population Review [WPR]. (2024). Smoking rates by country 2024. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/smoking-rates-by-country>

-
- Young, K. S. (2009). Internet addiction: A new clinical phenomenon and its consequences. *American Behavioral Scientist*, 52(1), 71-79.
- Young, K. (2004). Internet addiction: A new clinical phenomenon and its consequences. *American Behavioral Scientist*, 48(4), 402-415.
- Zirojević, M., & Bjelajac, Ž. (2014). Uticaj islamskog verskog fanatizma na ekspanziju ženskog samoubilačkog terorizma. *Kultura polisa*, 11(24), 91-107.
- Zirojević, M., & Bjelajac, Ž. (2013). Blisko istočni terorizam i religija u savremenom polisu. *Kultura polisa*, 10(22), 193-207.
- Zirojević, M. T., & Marković, D. M. (2020a). Borba protiv terorizma između ponosa i stida. U Z. Kuburić, A. Zotova i Lj. Čumura (Pr.), *Mesto stida i ponosa u religiji, filosofiji i umetnosti* (str. 173-194). CEIR, Porodični razgovori.
- Zirojević, M. T., & Marković, D. M. (2020b). Da li je antiteroristički globalni rat kompromitovan vojnim intervencionizmom? U M. Kulić (Ur.), *Uloga države i prava u XXI veku: tematski zbornik sa XVII međunarodnog naučnog skupa Pravnički dani - "Prof. dr Slavko Carić"*, Novi Sad 25. septembar 2020. (str. 489-499). Univerzitet Privredna akademija Novi Sad, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu.
- Zirojević, M., & Marković, D. (2020c). Terrorist financing, virtual currencies, and the future of security. *FIAT IUSTITIA*, 2(2), 118-124.
- Zirojević, M. T., & Marković, D. M. (2020d). Verski fundiran samoubilački terorizam. *Bezbednost*, 62(1), 103-120.
<https://doi.org/10.5937/bezbednost2001103Z>
- Zirojević-Fatić, M. & Gajić, D. & Bjelajac, Ž. (2012). Pravni okvir EU u borbi protiv terorizma. U D. Đukanović i M. Jončić (Ur.), *Spoljna politika Srbije i zajednička spoljna i bezbednosna politika EU* (str. 564-576). Zbornik radova sa međunarodne naučne konferencije

„Usklađivanje spoljne politike Srbije sa zajedničkom spoljnom i bezbednosnom politikom Evropske unije”, Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu, Hans Seidel Stiftung.

INDEKS POJMOVA

alkoholičar 66, 71, 72, 73, 74, 76, 79, 81

alkoholizam 16, 30, 65, 66, 67, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 78, 79, 80

beta alkoholizam 71, 72

bezbednosni rizik 6, 14, 159

bezbednosni izazov 8

bezbednosna mera 5, 6, 140

bezbednosna politika 18, 21, 31, 49

bezbednosna pretnja 6, 14, 17

bezbednosna svest 33, 34, 55

bezbednost saobraćaja 171, 172

bezbednost životne sredine 199, 201, 208

biodiverzitet 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 200, 201, 203, 205

bolesti zavisnosti 30, 45, 56, 57, 58, 81, 95, 101, 120, 209

civilno društvo 46, 47, 48, 49, 55

delta alkoholizam 73, 74

droga 16, 54, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 84, 98, 99, 108, 109, 113,
120, 126, 127, 144, 166, 182

Европа 84, 131, 202

Европска унија [ЕУ] 21, 198

ekologija 27, 28, 31, 32

ekološka bezbednost 190, 191, 192, 193, 195, 196, 197, 199, 201, 202, 208

ekološka kultura 202,

ekološka politika 207,

ekološka pretnja 48, 190

ekološka svest 205, 206, 207

ekonomska nejednakost 142, 150

ekonomski faktor 83, 132, 150, 152

emocionalno zlostavljanje 154, 160, 162

epsilon alkoholizam 74, 75

fizička aktivnost 56, 96, 116, 185

fizička sila 160, 161,

fizička zavisnost 65, 68, 70, 71, 72, 73, 76, 91, 108, 109

fizički simptomi 97, 101, 114, 115,

fizičko nasilje 153, 161, 164,

fizičko zdravlje 56, 72, 77, 80, 98, 104, 105, 112, 113

fizičko zlostavljanje 70, 154, 163, 164

gama alkoholizam 72, 73

heroin 61, 85, 86

informacija 10, 20, 26, 39, 40, 44, 50, 56, 94, 108, 111, 127, 157, 171, 180,
181, 182, 185, 186, 187, 205, 206

Islamska država (IS) 129, 135

klimatske promene 19, 191, 192, 193, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201,
202, 203, 204, 205, 206, 208

kockanje 30, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107

kockar 104, 105, 106, 120

kokain 61

kompjuter 111, 112, 184

kompulzivno kockanje 98, 99, 100, 101, 103, 107, 120

konflikt 14, 20, 41, 54, 113, 131, 151

konvencija 52, 135, 137, 138, 149, 199, 200

kriminalna aktivnost 29, 54, 99, 121, 124, 125, 144

kriminalna delatnost 145, 148, 159

kriminalna politika 122, 128

kriminalna radnja 62, 63

kriminalno ponašanje 29, 42, 50, 64, 122, 124, 125, 126, 158

krivično delo 45, 122, 123, 124, 144, 158

krivičnopravno 122, 123,

ljudsko ponašanje 1, 14, 31, 34, 35, 36, 38, 39, 55, 159

ljudska prava 46, 47, 146, 148, 158

marihuana 60, 61, 62

međunarodna bezbednost 19, 199

međunarodna organizacija 106, 142, 153, 156, 192

međunarodni terorizam 19

međunarodna saradnja 148, 156, 195, 200

nacionalna bezbednost 15, 17, 23, 30, 47, 196, 197, 208

narkomanija 30, 50, 56, 57, 62, 63, 64, 83, 110, 120, 126

nikotin 37, 82, 84, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 92, 97, 108, 110

održivi razvoj 21, 197, 198, 202, 203

opijanje 67, 68, 69, 71, 72, 74, 75, 78

organizovani kriminal 19, 63, 122, 127, 144, 148, 149, 159

patologija 28, 98, 120

pedagogija 28, 30, 32, 44, 187

politička kultura 17, 18, 21, 32

politika 17, 21, 25, 26, 36, 47, 106, 121, 122, 125, 128, 140, 190, 191, 200, 207

politika suzbijanja kriminaliteta 32, 121, 122

psihičko zlostavljanje 164

psihoaktivna supstanca 57, 62, 65, 85, 156, 173, 174, 179

psihologija 27, 28, 30, 32, 36, 169, 178

regionalna saradnja 199, 200, 201, 202, 208

sajber 39, 180, 182, 184, 187, 189

saobraćajna kultura 168, 169, 172, 177, 179

sektor 47, 48, 122, 124, 201

sektor bezbednosti 47, 48

seksualno zlostavljanje 50, 64, 70, 79, 163, 164

sigurnost 9, 19, 22, 26, 29, 40, 122, 127, 185, 202

sintetičke droge 61, 62

socioekonomski 131, 132, 134, 137, 150

terorista 130, 131, 132, 133, 134, 167

teroristička grupa 129, 131, 133, 135

teroristička organizacija 129, 131, 132, 133

terorizam 19, 129, 130, 131, 134, 135, 163, 167, 182

trgovina ljudima 145, 148, 149, 150, 152, 153,

ugrožavanje bezbednosti 8, 13, 26, 30, 43, 45, 78, 154, 175, 193, 195,
197, 208

vojna bezbednost 17, 21

vojna sila 21, 122

zagađenje 84, 85, 97, 190, 191, 193, 195, 198, 200, 201, 203, 204, 208

zaštita 40, 147, 155, 157, 158, 190, 191, 197, 198, 203

zlostavljanje 50, 64, 70, 79, 133, 141, 142, 143, 154, 160, 162, 163, 164, 165

zlostavljanje dece 162, 163

životna sredina 30, 31, 35, 46, 84, 85, 190, 191, 192, 196, 197, 198, 199,
200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

351.78:316.7(075.8)

351.74/.76(075.8)

БЈЕЛАЈАЦ, Жељко, 1967-

Bezbednosna kultura / Željko Bjelajac, Darko M. Marković. - Novi Sad :
Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, 2024 (Novi Sad : Graf 021). - 239
str. : ilustr. ; 24 cm

Tiraž 200. - Bibliografija. - Registar.

ISBN 978-86-86121-66-0

1. Марковић, Дарко М., 1964-

а) Мере безбедности б) Безбедносна култура

COBISS.SR-ID 152793865